

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Наведено систему критеріїв професійного розвитку студентів-іноземців за технічними спеціальностями. Розглянуто вплив освітнього середовища на особистісно-професійний розвиток студентів-іноземців підготовчих факультетів підготовчих факультетів. Представлено практичні методи навчання та виховання іноземців в вищих навчальних закладах харківського регіону.

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Процес професійного становлення студентів-іноземців у вузах України стає можливим лише при наявності певних умов як об'єктивного, так і суб'єктивного порядку. Навчання іноземних студентів можна розглядати як свого роду міжнародне співробітництво. Педагогічно грамотно організована робота в цьому напрямку може сприяти розвитку науково-технічного співробітництва з закордонними країнами. Цілком зрозуміло, що авторитет вищої освіти України у світі залежить багато в чому від якості підготовки фахівців, у тому числі й іноземних. При навчанні іноземних громадян необхідно враховувати особливості їхньої національної системи освіти, етнокультурні традиції педагогічного спілкування, вербального етикету й таке саме.

Тому, *мета дослідження* полягає *по-перше:* в з'ясуванні та розгляді впливу освітнього середовища на особистісно-професійний розвиток студентів-іноземців підготовчих факультетів; *по-друге:* в аналізі шляхів реалізації теоретичних положень у практиці підготовки студентів-іноземців в вищих навчальних закладах Харківського регіону.

Викладення основного матеріалу. Аналіз стану досліджень та публікацій доводить, що рушійними силами розвитку особистості виступають суперечності між потребами особистості та зовнішніми обставинами, між здібностями особистості та можливостями їх реалізації, між новими вимогами дійсності і реформованими уміннями, навичками особистості, тощо. Інакше кажучи, суперечності між рівнем розвитку особистості і характером її взаємодії із суспільством. Але як писав ще Л.С. Рубінштейн, усі зовнішні впливи на індивіда переломлюються через "сукупність його внутрішніх умов". Вплив освітнього середовища особистості студентів-іноземців здійснюється у певних соціальних умовах. А професійна підготовка іноземців є одним із актуальних питань вищої освіти України. Цієї проблематиці присвячено чимало досліджень (А.М. Горошенко [1], Т.І. Довгодько [2], О.В. Палка [3], Л.І. Рибаченко [4], Вахид Хармз [5] та інші), але усього комплексу проблем з цього приводу ще не вичерпано. Так, наприклад, досить актуальним є розв'язання питань, що пов'язані з організацією процесу навчання природничо-науковим дисциплінам іноземних громадян на підготовчих факультетах. Студенти-іноземці – це особлива категорія молоді, яка має за мету отримати вищу освіту європейського зразка в Україні. Ці студенти мають свої високі вимоги не тільки до засобів, методів та форм освіти, але і до культурного й соціального оточення. Специфіка підготовки іноземців полягає не тільки в її принциповій відкритості реаліям світу, але й в тім, що в умовах транзитивності ця відкритість пов'язана з перехідним характером процесів, які відбуваються у соціокультурному середовищі України. У даному процесі слід виділити три етапи: адаптацію до діючих умов через взаємодію з різними видами і формами діяльності, індивідуалізацію як процес засвоєння даних форм на основі задоволення потреб особистості та інтеграцію в соціальну спільноту, у соціальну дійсність [6]. Саме ці процеси адаптації, індивідуалізації й інтеграції є основою взаємодії людини і суспільства і можуть бути представлені як механізми соціалізації особистості, які здійснюються під час розв'язання суперечностей, що виникають при їх взаємодії.

Розвиток особистості може бути співвіднесений з формуванням її свідомості, ціннісних орієнтацій, мотиваційно-спонукальної сфери. Від зовнішнього до внутрішнього, від діяльності, організованої викладачем, до самодіяльності студента, і таким чином до саморозвитку

студента-іноземця. Освіта, спираючись на систему цінностей, виступає вагомим чинником формування особистості. У таких умовах дослідники (А.Г. Здравомислов, В.А. Ядов, В. Більські, С. Шварц, О.Г. Романовський, О.С. Пономарев, А.М. Горошенко) вирішують питання створення моделі сучасного фахівця та розробки його кваліфікаційних характеристик. На сучасному етапі актуальні такі принципи: принцип адекватності моделі фахівця існуючим умовам розвитку суспільства та сучасного виробництва; принцип динамізму – сучасному фахівцеві необхідно бути готовим до постійних суспільних трансформацій та наукових досягнень.

Аналізуючи модель сучасного фахівця, професор В.І. Астахова, називає низку вимог, які необхідно враховувати вузівським колективам у процесі формування сучасної особистості студента. Згідно гуманітарно орієнтованій моделі, наведено такі вимоги до складових частин моделі фахівця: *функціональна і предметна складова* (високий професіоналізм і здатність до професійної адаптації, здатність до післядипломної освіти і підвищення кваліфікації, здатність до інтеграції з фахівцями суміжних і інших спеціальностей, здатність до проектної діяльності, системне бачення виробничих професій). Реалізацію цих вимог забезпечують дисципліни природничо-наукового і спеціального блоків (філософія і методологія науки). Наступна складова: *функціональна і предметна, частково особистісна* (уміння управляти трудовим колективом, уміння організувати виробництво і людей, знання законів соціально-економічного розвитку суспільства й уміння застосовувати їх на практиці). *Особистісна складова* (розуміння сутності та соціальної значущості своєї спеціальності, дотримання етичних і правових норм суспільства, наявність аксіологічних прагнень (ідеалів, цінностей, пріоритетів, мотивацій тощо), знання законів міжособистісного спілкування й уміння використовувати їх на практиці, здатність приймати рішення і нести за них відповідальність, наявність харизматичних якостей (справедливість, співчуття, готовність допомогти, єдність слова і справи, любов до родини та інше), наявність особистого соціального і виробничого досвіду та здатність враховувати в роботі чужий досвід, невиробничі резерви особистості (дотримання законів валеології, тобто здорового способу життя, уміння створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, участь у суспільному житті, патріотизм, почуття корпоративності, уміння переключатися з одного виду діяльності на інший тощо)). Реалізацію цих вимог забезпечують спадковість і сімейне виховання, стан сучасного суспільства, наявність аксіологічного потенціалу, пріоритет ідей гуманізму й демократії, наявність національно-державної ідеї, наявність або відсутність релігійних переконань, приклади для наслідування. *Творча (креативна) складова* (творче ставлення до роботи, володіння методами інженерної і художньої творчості, наявність естетичних устремлень й ідеалів). Реалізацію цих вимог забезпечують дисципліни, що навчають творчості (методи інженерної творчості, проектування систем довільної природи, ергономіка, дизайн тощо); атмосфера творчості в суспільстві (заохочення талантів, створення умов для творчості тощо).

Важливо зазначити, що автор вирізняє в даній моделі низку складових, таких як професійна, соціально-психологічна, особистісна й творча, які дозволяють говорити про те, що вчений звертає увагу на професійний і, по суті, загальнокультурний напрямок у розвитку фахівця [7, с. 13-15]. Ця модель загальнодоцільна та має бути загальнопризнана, але специфіка навчання та виховання іноземців доводить на практиці необхідність додаткових вимог формування майбутнього іноземного фахівця. До професійних вимог варто додати відповідальність, наполегливість, системність та нестандартність мислення, логічність, здатність до аналізу. Психофізіологічні вимоги: старанність, акуратність, спостережливість, оперативність, цілеспрямованість, вольові властивості особистості, твердість й вимогливість, рішучість, самостійність тощо. До особистісних вимог необхідно додати: переконаність у корисності своєї діяльності, відданість професії.

Але сьогодні суспільству потрібна людина, здатна нести відповідальність за свої вчинки, “людина, яка може комунікувати у багатополосній культурі яка буде сама себе у певному значенні будувати” [8, с. 4]. Особистісні характеристики майбутнього фахівця стають показниками професійної зрілості людини. Професійна діяльність, як відзначає О.В. Долженко, усе більшою мірою захоплює всю людину: спосіб її життя, умови побуту тощо. По суті, вона стає дедалі більш і більш гуманітарною, оскільки дедалі більшою мірою починає мати справу з предметом своєї діяльності; в його індивідуальному, разовому звучанні” [9, с. 149]. З цього приводу доволі докладно висловлюється І.А. Зязюн: «щоб вижити в даних умовах, соціально і духовно, молода людини повинна вміти орієнтуватися і діяти у постійно мінливому світі виробництва, бізнесу, громадсько-політичного життя, комунікацій, не змінивши при цьому своєї самобутності, моральних принципів, поваги до себе і людей, здатності до самопізнання і самовдосконалення» [10, с. 113]. Це стає передумовою для залучення студентів-іноземців до науково-дослідної та творчої діяльності. На етапі навчання на підготовчому факультеті та подальшому навчанні в ВНЗ студенти-іноземці залучаються до наукової творчості на студентських науково-практичних конференціях, концертах, конкурсах, олімпіадах та інших різноманітних науково-дослідних формах діяльності. Більшість із даних форм роботи у вузівській практиці вже стали традиційними у Національному технічному університеті «ХП», Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна, Харківському національному університеті радіоелектроніки, Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті. В цих закладах освіти вже склалися свої підходи щодо формування студентської молоді, але багаторічна практика навчання іноземців зажадала впровадження своєрідних форм роботи: створення земляцтв, інституту кураторства, проведення вечорів культури, присвячених історії, традиціям, мистецтву країн, з яких прибули студенти. Наприклад на підготовчому факультеті для іноземних громадян НТУ «ХП» вже третій рік поспіль проводиться урок-концерт “Весна с географией”, на якому представники кожної країни, з якої приїхали студенти на навчання розповідають про свою країну, її традиції, символіку, виконують національний гімн та народні пісні, танці. Також, вже більш 35 років проводиться студентська науково-практична конференція. Студенти виступають с доповідями за природничими науками, які вивчають. Ці доповіді супроводжуються презентаціями, експериментами та дослідями. Традиційними в університетах Харкова стали випускні концерти студентів-іноземців підготовчих факультетів. Певна частина студентів відчуває потребу в участі в художній самодіяльності. У Палацах студентів університетів успішно працюють театральні студії та художні колективи. Багато студентів-іноземців мають можливість удосконалення своїх спортивних досягнень у Спортивних комплексах університетів та Туристських клубах. Збереження здорового способу життя – необхідна умова всієї життєдіяльності людини і без його підтримки й удосконалення неможливо говорити про розвиток особистості.

Наукова, творча, мистецька та спортивна діяльності являють життєво важливі цінності, без яких неможливо обійтися сучасній людині

Висновки та перспективи подальших досліджень. Професійне становлення особистості – складний процес, при якому особистість поступово переходить із одного внутрішнього стану в інший. Якості особистості динамічні. Тому при формуванні особистості студента-іноземця, як майбутнього фахівця важливо акцентувати увагу на «структурних ланках» особи, які становлять основу готовності до успішного виконання професійних функцій. У цьому плані необхідні комплексні дослідження, які розкрили б специфіку і різноманітність умов, які забезпечують результативність формування професійної та морально-психологічної готовності майбутніх іноземних фахівців до праці. Слід чітко визначити, які конкретно педагогічні умови і якості особи майбутнього інженера потрібно зробити предметом вивчення, щоб одержати дані про характер тієї внутрішньої діяльності студентів-іноземців, яка забезпечує їх становлення як спеціалістів.

Література:

1. Горошенко А.М. Ценностные ориентации иностранных студентов и особенности учебно – воспитательного процесса с представителями разных национальных регионов: Дис...канд. пед. наук. – Л., 1985. – 210 с.
2. Довгодько Т.І. Особливості пропедевтичної підготовки студентів-іноземців та їх психолого-педагогічна адаптація у науковому середовищі вищих навчальних закладів // Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении: матеріали міжнародної науково-методичної конференції. – Х.: НТУ “ХПІ”, 2008. – 362 с.
3. Палка О.В. Підготовка іноземних студентів вищих навчальних закладів технічного профілю України до вивчення професійної лексики: Дис...канд. пед. наук. – К., 2002. – 234 арк.
4. Рибаченко Л.І. Підготовка іноземних студентів у навчальних закладах України (1946-2000рр.): Дис...канд. пед. наук. – Донецьк, 2000. – 212 арк.
5. Хармз Вахид. Психологическая адаптация эмигрантов (на материале исследования иракских эмигрантов в Швеции). – СПб.: Речь, 2002. – 238 с.
6. Сладких И.А. Этнопсихологический аспект адаптации африканских студентов в Украине // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Збірник наукових праць. – Вип. 18(22). –Харків: НТУ “ХПІ”, 2008, – С. 259-272.
7. Астахова В.И. Об особенностях воспитательной работы в вузах Харьковского региона: Метод. Пособие для тьюторов студен. акад. групп и молодых преподавателей – Х., 1999.
8. Мнацянян М.О. Интегрализм и национальная общность как социальная реальность // Социол. исслед. – 2001. – № 1.
9. Долженко О.В. Очерки по философии образования – М., Просвещение, 1995.
10. Зязюн І.А. Гуманістична парадигма освіти і виховання // Вища освіта України. – 2002. – № 4.

Приведена система критериев профессионального развития студентов-иностранцев по техническим специальностям. Рассмотрено влияние образовательной среды на личностно-профессиональное развитие студентов-иностранцев подготовительных факультетов. Представлены практические методы обучения и воспитания иностранцев в высших учебных заведениях харьковского региона.

The system of criteria of professional development of the foreign students on technical specialties is given. The influence of educational environment on individuality and professional development of the foreign students of preparatory faculties to the further educational and professional activity is considered. The practical methods of training and education of the foreigners in universities of the Kharkov region are submitted.